

УДК 911. 911.8

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-2\(2\)-140-153](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-2(2)-140-153)

Худавердієва Вікторія Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму, Державний біотехнологічний університет, 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44, Україна, тел. 0508341270, <https://orcid.org/0000-0002-0100-5079>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація: Соціально-економічний розвиток країни в цілому являє собою цілісну функціональну систему, що формується під впливом розвитку її складових, а саме територій (регіонів, громад, міст тощо), які успішно функціонують за наявності необхідних для розвитку ресурсів і чинників, що на них впливають. Ефективне управління територіальним розвитком у сучасних умовах набуває актуальності не лише з позиції необхідності вирішення існуючих проблем, а й розширення можливостей для саморозвитку територій. Питання щодо пошуку сучасних ефективних підходів для визначення чинників просторового розвитку регіонів (територій, громад) та використання їх у системі державного регулювання просторового розвитку різних рівнів в Україні залишаються надалі актуальними.

Метою даної роботи є вирішення стратегічної проблеми збалансованого просторового розвитку вітчизняної економіки. Постановка проблеми обумовлена наявністю структурних дисбалансів економіки, спричинені політичними і воєнними діями, які є стримуючим фактором для її стійкого розвитку. До таких дисбалансів належить таке. По-перше, вітчизняна економіка характеризується вкрай нерівномірною просторовою концентрацією, а також істотними відмінностями в ефективності підприємницьких і виробничих структур у різних регіонах. По-друге, більшість регіонів України мають слабо диверсифіковану структуру виробництва, що робить їх чутливими до різних зовнішніх і внутрішніх шоків. По-третє, спостерігається нерівномірний галузевий і просторовий розподіл національних та іноземних інвестицій, що істотно обмежує можливості диверсифікації її галузевої структури. Досягнення поставленої мети передбачає послідовне вирішення наступних завдань: визначити сучасний рівень просторового розвитку регіонів країни з урахуванням галузевих, територіальних, інфраструктурних особливостей; вивчити особливості та виявити фактори, що визначають просторове розміщення національних та іноземних інвестицій.

Ключові слова: просторовий розвиток країни і регіонів, комплексний розвиток територій, просторове розміщення національних і іноземних інвестицій.

Khudaverdiyeva Viktoriya Anatolyivna, Cand. econom. Science, docent of State biotechnological university (SBTU), 61002, Kharkiv, Str. Alchevskih, 44, Ukraine, tel.: 0508341270, <https://orcid.org/0000-0002-0100-5079>

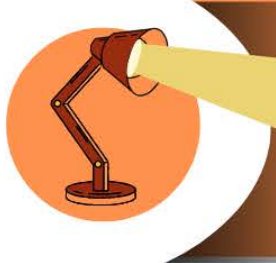
STATE REGULATION OF THE SPATIAL DEVELOPMENT OF UKRAINE'S REGIONS IN A GLOBAL ENVIRONMENT

Abstract: The socio-economic development of the country as a whole is a complete functional system that is formed under the influence of the development of its components, namely territories (regions, communities, cities, etc.), which function successfully in the presence of the resources necessary for development and the factors affecting them affect Effective management of territorial development in modern conditions becomes relevant not only from the standpoint of the need to solve existing problems, but also to expand opportunities for self-development of territories. Questions regarding the search for modern effective approaches to determine the factors of spatial development of regions (territories, communities) and their use in the system of state regulation of spatial development at various levels in Ukraine remain relevant in the future.

The purpose of this work is to solve the strategic problem of balanced spatial development of the domestic economy. The formulation of the problem is due to the presence of structural imbalances in the economy, caused by political and military actions, which are a restraining factor for its sustainable development. Such imbalances include the following. First, the domestic economy is characterized by extremely uneven spatial concentration, as well as significant differences in the efficiency of business and production structures in different regions. Secondly, most regions of Ukraine have a weakly diversified production structure, which makes them sensitive to various external and internal shocks. Thirdly, there is an uneven sectoral and spatial distribution of national and foreign investments, which significantly limits the possibilities of diversification of its sectoral structure. Achieving the set goal involves the consistent solution of the following tasks: to determine the current level of spatial development of the country's regions, taking into account industry, territorial, infrastructural features; to study the features and identify the factors that determine the spatial placement of national and foreign investments.

Keywords: spatial development of the country and regions, comprehensive development of territories, spatial placement of national and foreign investments.

Постановка проблеми. Проблеми необхідності упорядкування просторового розвитку України в сучасний період зумовлені низкою обставин. Найбільш актуальною для України стає проблема втілення в життя положень Резолюції Ради Європейських Співтовариств щодо головних принципів регіональної політики [1], Європейської хартії облаштування територій [2], Резолюції Європейського Парламенту щодо узгодженої політики облаштування територій [3], а також базові принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту [4]. З огляду на положення цих нормативних документів для України дуже важливим стає урахування у своїй політиці просторового розвитку сукупності базових орієнтирів, пов'язаних із забезпеченням збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку регіонів; піднесенням рівня життя населення регіонів; ефективним управлінням їх природними ресурсами; формуванням системи керування територією на засадах децентралізації. Крім того, суттєвими стають проблеми співвідношення територіальних спільнот різних рівнів (локального, регіонального, національного, європейського) та координація їх діяльності. У принципі такий підхід дає змогу враховувати як загальні тенденції розвитку територій, так і їх специфічні ознаки для формування відповідного, адекватного ситуації, інституційного та інфраструктурного забезпечення [3,4].

Особливу актуальність даної проблеми надає обмеженість державних ресурсів, а також труднощі в залученні ресурсів з-за кордону на сучасному етапі. Також збільшення розриву у рівні економічного розвитку регіонів призводить до значних дисбалансів як у частині розшарування населення регіонів за доходами, так і в частині нерівномірності регіональних інвестиційних, торгових, міграційних та інших потоків. В умовах динамічних зовнішніх і внутрішніх криз такі дисбаланси наростають, що загострює актуальність сформульованої проблеми. Домінування сировинних галузей промисловості в економіці України є стримуючим фактором розвитку національної економіки. Однією з основних задач є пошук інструментів диверсифікації галузевої структури економіки, а також підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств за допомогою вдосконалення інвестиційної політики. Внаслідок російського вторгнення економіка України скоротиться цього року на 45 відсотків. Крім того, значною мірою постраждають держави Європи та Центральної Азії з перехідною економікою, що розвивається. Таких висновків, вивчивши можливі наслідки воєнного конфлікту в Україні, дійшли аналітики Світового банку [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Схеми обґрунтування регіонального просторового розвитку в Україні, базувалися на принципових підходах М. Портера, який виробив концепцію індустріальних кластерів як регіонально пов'язаної сукупності промислових, сервісних і фінансових структур [6]. Саме на цій основі вітчизняні вчені аргументували предмет

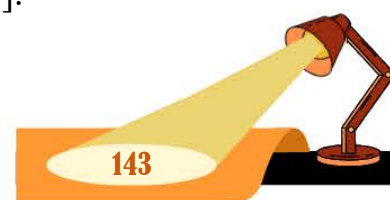

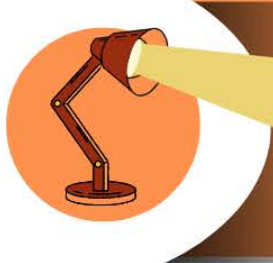
регіональної економіки, який визначив необхідність дослідження просторових проблем економічного розвитку національної економіки, а також шляхів та механізмів досягнення у цій сфері позитивних результатів [7, с. 8]. Як відомо, такий підхід надав можливість розглядати регіон як функціонування чотирьох основних підсистем – ресурсної, виробничої, соціально-економічної та екологічної. Тією чи іншою мірою підходи, визначені раніше, і сьогодні діють досить ефективно (насамперед тому, що вони властиві для індустріального типу господарювання) [8]. Але в парадигмі постіндустріального способу господарювання таких підходів недостатньо.

Мета статті. Акцентувати увагу на проблемі розірваності та фрагментарності економічного простору, що виступає одним із головних ризиків безпеки, цілісності та конкурентоспроможності держави. Позначено сучасні негативні тенденції, що характеризують посилення диференціації розвитку територій, визначено концептуальні підходи до управління просторовим розвитком, спрямовані на зниження соціально-економічних диспропорцій та забезпечення комплексного розвитку територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключовим питанням є визначення поведінки регіонів у глобальному середовищі. Але тут необхідно наголосити, що глобалістика як спосіб організації життєдіяльності світової спільноти насамперед співвідноситься з поняттям «глобальна економіка». Глобальна економіка - це економіка, здатна працювати як єдина система в режимі реального часу в масштабі всієї планети [9, с. 105].

Таким чином, для формування нового концепту просторового розвитку України істотну роль починають відігравати саме сучасні методи управління процесами взаємодії суб'єктів господарювання. Сьогодні серйозна увага уряду держави зосередилась на формуванні системи реалізації розроблених проєктів, що сьогодні залишається актуальною проблемою. При цьому враховувалося, що глибоке розуміння відповідних проблем з боку влади не лише забезпечує ефективне застосування адміністративних важелів при виконанні відповідних рішень місцевим населенням та підприємцями, які живуть та працюють на тій чи іншій території, а й дозволяє концентрувати для їхньої реалізації значні фінансові ресурси. 9 грудня 2021 року відбулася конференція громад «Просторове планування розвитку територій» за підтримки Програми USAID з аграрного та сільського розвитку (АГРО). На заході було представлено перший в Україні досвід розробки комплексних планів просторового розвитку громад відповідно до нового законодавства. Проєкти розроблялися на базі Пісочинської та Роганської громад у Харківській області. Мета заходу – поінформувати громади про запроваджені цього року законодавчі норми щодо проведення просторового планування територій громад, а також передати зацікавленим громадам практичні інструменти для успішного розроблення та використання комплексних планів просторового розвитку [10].

«Ми пишаємося, що земельна реформа була не просто проголосована, а в рамках її реалізації триває предметне професійне обговорення за ключовими напрямками, зокрема й просторове планування. Як неодноразово зазначалося, у кожній громаді має бути спеціаліст, відповідальний за просторове планування, оскільки цей важливий інструмент дозволить правильно використати свої ресурси та планувати розвиток громад. Це дозволить дбайливо ставитися до своєї території та планувати довгостроково», - наголосив Перший заступник Голови Верховної Ради України Олександр Корнієнко. Міністр аграрної політики та продовольства України Роман Лещенко зазначив, що головне завдання наступного року - впроваджувати законодавство, створювати кращі практики управління землями та давати чіткі роз'яснення прийнятого законодавства: «Громади мають навчитися управляти земельними ресурсами та впроваджувати просторове планування територій, що забезпечить їм стабільний розвиток на майбутнє. Необхідно перевірити кадастрову та землевпорядну документацію та налагодити ефективну комунікацію зі своїми жителями. Саме зараз громади закладають основи сталого розвитку на довгі роки. Від ефективного використання земель та їх інвентаризації залежить стабільне та належне оподаткування та отримання додаткових доходів місцевих бюджетів» [10,11].

Щодо фінансування комплексних планів, то заступник Міністра розвитку громад та територій України Наталія Козловська розповіла, що для всіх територіальних громад субвенція, невикористана у поточному році, залишатиметься на рахунках територій та громад для використання наступного року. «Питання врегулювання структури, складу та змісту містобудівної документації на завершальному етапі. До кінця року буде внесено зміни до державних будівельних норм. Наразі запущено єдину державну електронну систему у сфері будівництва, де на кожного представника органу місцевого самоврядування наділяються певні повноваження, наприклад, присвоєння адрес та здійснення архітектурно-будівельного контролю. На нашу думку, у кожній громаді має бути архітектор - людина, яка впливатиме на розвиток міста, тому що комплексний план – це документ, який використовуватиметься щодня, оскільки підзаконні акти також передбачають його оновлення, тобто живий продукт, який потребує постійної актуалізації для якісного розвитку та відображення ситуації», - підсумувала Наталія Козловська [10, 11].

Перший заступник голови Держгеокадастру Анатолій Мірошніченко у своєму виступі зазначив, що ефективне управління земельними ресурсами – це спільна мета як Держгеокадастру, так і територіальних громад, тому Держгеокадастр перебуває у постійній взаємодії із територіальними громадами. «Реформування Держгеокадастру орієнтоване, зокрема, на потреби громад та обсяг запланованих змін безпрецедентний – лише План заходів щодо

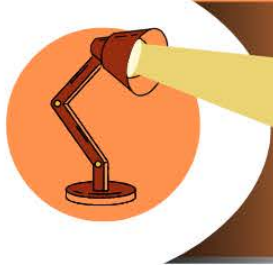

адміністрування ДЗК на 2021–2022 роки передбачає 75 позицій, частину завдань сподіваємось передати на аутсорс наступного року. Зокрема, плануємо у найближчі тижні впровадити функціонал відображення на картографічній основі ДЗК орієнтовного розташування земельної ділянки, на яку надано дозвіл на розробку проекту землеустрою, на початку наступного року – функціонал внесення відомостей до ДЗК про функціональні зони. Ми усвідомлюємо всі проблемні питання та ставимо перед собою цілі та завдання та опрацьовуємо можливості забезпечення ресурсів для їх успішної реалізації», - зазначив Анатолій Мірошніченко [10,11].

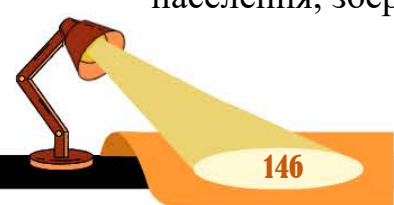
Крім того, директор департаменту НДГД Держгеокадастру Андрій Галайда та головний науковий співробітник Науково-дослідного інституту геодезії та картографії Юрій Карпінський розповіли про наявні інструменти оприлюднення даних на Національному геопорталі Національної інфраструктури геопросторових даних. На конференції відбулося підключення представників Пісочинської та Роганської громад, які поділилися своїм досвідом запровадження комплексних планів просторового планування територій та представили створені геопортали своїх громад. Зокрема, голова Пісочинської громади Олег Чорнобай зазначив, що громада вирішила розробляти план просторового розвитку, бо містобудівна документація була застарілою (генеральний містобудівний план смт. Пісочин було розроблено у 1972 році) і з такою документацією неможливо залучити інвестора. «Дуже багато жителів не мали змоги приватизувати свої ділянки, тому що генеральний план та містобудівна документація не співпадають із наявними земельними ділянками. На етапі розробки при отриманні вихідних даних ми також створили картографічну основу всієї території громади, яка нині якісно розміщена на геопорталі. Тепер кожен може ознайомитися з усіма даними як сучасного, так і перспективного плану, які були сформовані разом із жителями громади на громадських слуханнях», - відзначив Олег Чорнобай. Заступник Роганського селищного голови з гуманітарних питань та соціально-економічної політики Микола Котевелець також зазначив, що при розробці комплексного плану насамперед слід враховувати інтереси громадськості [11].

Крім того, треба розуміти, що громада – це не острів, вона межує з іншими територіальними громадами, тому при розробці комплексного плану слід враховувати інтереси і регіону, і області, інших органів виконавчої влади та держави в цілому. Програма АГРО підтримала два пілотні проекти – у Роганській та Пісочинській громадах для того, щоб на основі прийнятого закону про планування використання земель напрацювати кращі практики його втілення та допомогти іншим громадам, державі та донорським проектам максимально якісно впровадити новий, але такий корисний інструмент просторового планування. Робота Програми USAID АГРО не завершується на пілотних проектах, також пропонують навчання, консультативну та практичну

підтримку роз'яснення нового земельного законодавства та найкращих практик з управління землями для всіх землевпорядників, архітекторів та всіх громад в Україні. Програма USAID з аграрного та сільського розвитку (АГРО) – це п'ятирічна Програма Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), яку впроваджує компанія Кімонікс Інтернешнл. Мета програми: прискорення економічного розвитку сільських громад України, які потребують найбільшої підтримки, шляхом покращення управління у сільськогосподарському секторі, що сприятиме розвитку більш продуктивних, сучасних та прибуткових мікро, малих та середніх сільськогосподарських компаній (ММСП). Цілі Програми USAID АГРО: покращення продуктивності та доступу на ринки в цільових ланцюгах доданої вартості, удосконалення функцій підтримки та нормативно-правової бази в аграрному секторі. Програма USAID АГРО допоможе збільшити доходи СГ ММСП та їх доступ до фінансування та створити в Україні справедливий та прозорий ринок СГ земель, що зменшить корупцію в аграрному секторі [10,11].

Регіональна політика держави має бути спрямована на: розвиток агломерацій, підтримку конкурентоспроможних територій, здатних забезпечити швидший зростання економіки країни; створення системи відтворення основних параметрів конкурентних переваг; формування середовища, що стимулює та підтримує інновації та розвиток; – формування внутрішніх джерел розвитку території; розвиток соціальної та інженерної інфраструктури територій, що забезпечує рівний доступ населення до суспільно значущих послуг; сприяння зростанню мобільності населення; налагодження системи взаємодії «влада – бізнес – населення» під час вирішення територіальних проблем [12]. Головним пріоритетом регіональної політики має бути підвищення балансованості просторового розвитку національної економіки шляхом виявлення та розкриття переваг та переваг кожного регіону та локальної території, формування та сприяння зміцненню нових агломерацій динамічного економічного зростання. Йдеться про багатополарний розвиток території країни, створення ефективних регіональних та міжрегіональних ареалів інноваційно орієнтованого випереджаючого розвитку. До яких відносять транспортно-логістичні вузли, зони розвитку промисловості та сільського господарства, зони інноваційного розвитку та створення високих технологій, туристичні, курортні та інші рекреаційні зони, зони культурних та природних ландшафтів. Іншим пріоритетом політики є пом'якшення соціальної нерівності регіонів, інвестиції в людський капітал. італ. Для реалізації цього пріоритету принципово важливе значення мають підтримання збалансованості регіональної бюджетної системи з метою безумовного виконання соціальних зобов'язань перед населенням, сприяння зайнятості населення, збереження та створення робочих місць тощо [13].

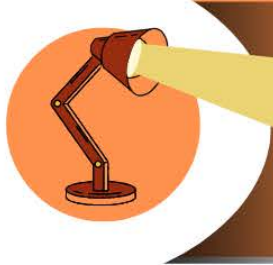

Згідно з оновленим прогнозом, економіка євразійського регіону скоротиться цього року на 4,1 відсотка, при тому, що до війни Світовий банк прогнозував регіону тривідсоткове економічне зростання. Це буде друга рецесія за останні кілька років – удвічі глибша, ніж та, що була викликана пандемією у 2020 році. Очікується, що цього року економіка України скоротиться приблизно на 45,1%. Справжні масштаби рецесії залежатимуть від тривалості та інтенсивності війни, зазначають аналітики Світового банку. Потерпіла від безпрецедентних санкцій російська економіка вже поринула в глибоку рецесію, і в 2022 обсяг виробництва, за прогнозами, скоротиться в Росії на 11,2 відсотка. «Масштаби спричиненого конфлікту гуманітарної кризи приголомшують, – зазначила Ганна Бьєрде, віце-президент Світового банку у регіоні Європи та Центральної Азії. – Український уряд у цій екстремальній ситуації щосили намагається підтримати своїх громадян. Україна потребує негайної та масивної фінансової підтримки». Війна сильно вдарила по економіках Європи і Центральної Азії – регіону, який вже зіткнувся із уповільненням економічного зростання через наслідки пандемії. За прогнозами, цього року рецесія загрожуватиме Білорусі, Киргизькій Республіці, Молдові та Таджикистану. Знижено показники зростання в більшості інших країн регіону. На Росію та Україну припадає близько 40 відсотків імпорту пшениці в євразійському регіоні, а для Центральної Азії та на Південному Кавказі цей показник становить близько 75 відсотків. Росія є основним напрямом експорту для багатьох країн, а грошові перекази з Росії становлять близько 30 відсотків ВВП у ряді держав Центральної Азії, насамперед у Киргизстані та Таджикистані. «Війна в Україні та пандемія ще раз показали, що подібні кризи здатні звести нанівець багаторічні досягнення у галузі економічного розвитку, – каже Аслі Деміргюч-Кунт, головний економіст Світового банку у Європі та Центральній Азії. – Зараз уряди регіону мають зміцнювати свої резерви, як і довіру до своєї макроекономічної політики». Спровокований війною стрибок світових цін на нафту, йдеться в бюлетені Світового банку, наголошує на необхідності забезпечення енергетичної безпеки за рахунок збільшення постачання енергії з відновлюваних джерел та реалізації широкомасштабних заходів щодо підвищення енергоефективності [5].

Масштаби рецесії залежатимуть від тривалості та інтенсивності воєнного конфлікту в Україні. Повоєнне відновлення країни незабаром стане першочерговим завданням. Президент Володимир Зеленський публічно пообіцяв, що «після нашої перемоги ми відбудуємо все, що зруйнував ворог – дуже швидко та якісно». Вже зараз загальні втрати економіки України (прямі та непрямі) через війну можуть досягати \$600 млрд. Загальна сума прямого задокументованого збитку інфраструктури становить майже \$88 млрд. [14]. Перші кроки Президент своїм указом від 21 квітня 2022 р. №266/2022 утворив консультативно-дорадчий орган – Національну раду з відновлення України від

наслідків війни [15]. Першочерговими завданнями Національної ради такі: створення плану заходів щодо повоєнного відновлення та розвитку України; визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ; підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів. Для належної роботи Національної ради та підготовки професійних пропозицій, що випливають із її завдань, при раді створюють робочі групи, зокрема з таких питань:

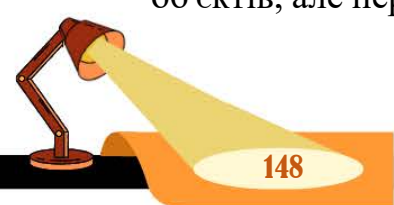
- відновлення та розвиток інфраструктури;

- будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів. До складу робочих груп можуть входити як члени Національної ради, так і представники бізнесу, вітчизняні та іноземні спеціалісти у відповідних сферах та інші. Тому є надія, що у процес відновлення країни будуть залучені не лише чиновники, а й експерти та небайдужі громадяни. Європа підтримує ідеї щодо відновлення України. У діалогах між Україною та країнами ЄС та Великою Британією обговорюються принципи та ідеї співпраці, а з деякими країнами навіть регіони їхнього можливого патронату в майбутньому [16].

Основною ідеєю, яку транслює Україна, є залучення країн до участі у відновленні певних регіонів. Тобто питання відновлення – не лише фінансове, а й прямої участі фахівців: архітекторів, конструкторів, фахівців із моделювання простору тощо. Зокрема Данія погодилася очолити процес довгострокового відновлення Миколаєва, Великобританія – Київського регіону, а Швеція – Миколаївського регіону. Щодо практичних речей, то ініціаторами процесів будуть самі регіони, які передусім представлять плани щодо відновлення своїх територій. Отже, лівова частка успіху залежатиме від влади та громадськості саме на місцях – від їхніх ініціатив, запитів та адекватної оцінки своїх потреб. Національна рада буде координуючим органом між запитами регіонів та країнами ЄС та Великою Британією, які виявлять бажання своїми ресурсами, технологіями та досвідом приєднатися до відновлення. Крім того, Данія стала першим донором Фонду відновлення у частині енергетичної інфраструктури. На кошти цієї країни придбають аварійне енергетичне обладнання, паливо для виробництва електроенергії та опалення [16].

Окремо слід готувати комплексні програми відновлення міст, де внаслідок обстрілів знищено житловий фонд та промислові потужності, а також комплексні програми відновлення окремих напрямків інфраструктури. Наразі Офіс Президента разом із Міністерством регіонального розвитку з усіма військовими адміністраціями, громадами формує каталог кожної області. Зрозуміло, що відновлення країни вимагатиме залучення величезних ресурсів і триватиме не один рік. Напевно, вже зараз потрібно готувати основу для масштабного відновлення країни після її завершення, що вже певною мірою відбувається.

Плани не повинні обмежуватися просто відновленням зруйнованих об'єктів, але передбачати відновлення економіки на новій технологічній базі зі

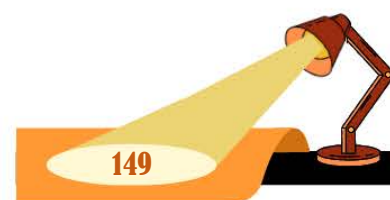

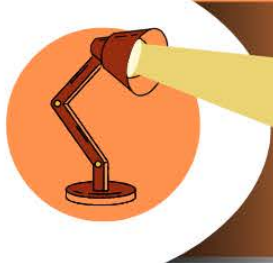
зменшеною енерговитратністю, модернізацію держструктур та максимальне прискорення розвитку України. Модернізація та прискорення відновлення – цікавий та актуальний підхід якісного покращення всіх аспектів інфраструктури. У парламентському комітеті з економічного розвитку вважають, що у процесі розроблення згаданого Плану відновлення економіки, який має підтримуватись міжнародними донорами, велику увагу слід приділити насамперед питанням кредитної підтримки. Тобто важливо мати не просто плани поновлення, а й відповідні джерела фінансового забезпечення. За оцінками МВФ, валовий державний борг України у 2022 році зросте до 86,2% ВВП порівняно з 49% ВВП 2021 року [16, 17].

За офіційними даними, державі сьогодні необхідно надати близько 600 тис. квартир для забезпечення переселенців житлом. Планується, що до кінця 2022 року буде збудовано 30 тис. квартир загальною вартістю 36 млрд. грн. Отже, завдання відновлення надзвичайно масштаби [16]. Умовно кажучи, містобудівна діяльність є процесом матеріалізації економічного простору. І на цьому процесі економіка виконує провідну організуючу роль [18, с. 76], що стає очевидним, якщо розглядати її в парадигмі економіки як інструмент з упорядкування відносин людини з навколишнім середовищем.

Слід підкреслити, що економічне та територіальне напрями розвитку перетинаються у точці взаємодії трансформаційних зрушень, з урахуванням відповідного тимчасового лага, що визначає диференційований підхід до оцінки різномірності циклічності процесів. Таким чином, у рамках містобудівної діяльності трансформації проходять по всьому стадійному ланцюжку, включаючи етапи вивчення території; прогнозування та проектування майбутнього стану; реалізації проекту; оцінки досягнутого результату для наступного циклу містобудівного розвитку території. У ринковій економіці є лише два напрями розвитку [19].

Перший напрямок – створення товару. Сюди можна зарахувати: 1. Кроки до зниження собівартості будівництва: звільнення від сплати користування земельними ділянками; 0% ПДВ із матеріалів, імпортних мит, послуг, податки з нарахування заробітних плат своїм працівникам; тимчасова лібералізація у сфері планувальних рішень та конструктивів будівництва відповідно до ДБН та БНіП та ін.; 2. Для прискорення початку будівництва: повна лояльність та невтручання державних органів у дозвільну документацію – повна декларативність; 3. Фінансова допомога: державні та комерційні кредити будівельникам під низькі відсотки для забезпечення фінансування будівництва на початковій стадії. Кредити на закупівлю великогабаритної будівельної техніки та/або лізингові програми; 4. Сприяння появі нових будівельних компаній на ринку України, експрес-ліцензування, а також заохочення іноземних компаній до виходу на український ринок; 5. Сприяння розвитку супутніх галузей, що своїми продуктами забезпечують будівельну галузь [16].

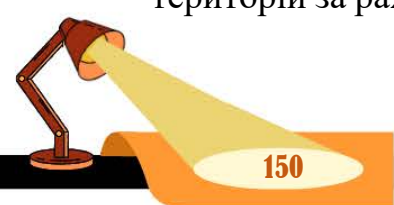

Другий напрямок – створення попиту. У контексті відновлення країни – заходи щодо підвищення добробуту населення, сприяння появі платоспроможного попиту: 1. Стимулююча іпотека – доступна у частині початкового внеску та відсотків щодо щорічного обслуговування кредиту; 2. Державні програми лізингу та довгострокової оренди житла з можливістю його викупу у власність; 3. Реальна активізація програм із забезпечення житлом військово-службовців та держслужбовців; 4. Старт держпрограми з надання тимчасового житла незаможним. Можливо також - суттєва одноразова фінансова допомога для переселенців; 5. Максимальне зменшення податкового та контролюючого навантаження на малий та середній бізнес, що має викликати розвиток та створення робочих місць, адже після повного знищення багатьох містоутворюючих підприємств безробіття буде колосальним. Мабуть, у наших реаліях необхідно буде задіяти обидва напрями та їхні можливі механізми, адже питання житла буде ключовим у повоєнному відновленні країни, враховуючи масштаб зруйнованого житлового фонду в Україні, який є на сьогодні [16]. Крім того, містобудування покликане впорядковувати співвідношення структурних складових територіального простору в ланцюжку: житло – місто – регіон – країна. Інакше кажучи, стан справді збалансованого розвитку може бути досягнутий лише у разі конгруентності певних складових [19].

Висновки. В сьогоdnішніх умовах є стрімке посилення фактора невизначеності, що обумовлюється глобалістикою та пов'язаним з нею підвищенням ролі міждержавних об'єднань. При цьому слід постійно тримати в полі зору світові тенденції трансформації суспільних відносин, оцінюючи їх з позицій національних інтересів України. У цьому відношенні перше, на що варто звернути увагу, – це високий рівень монополізації національної економіки. Оскільки в Україні монополії охоплюють широкий спектр ринків (починаючи з надання житлово-комунальних послуг та закінчуючи виробництвом та реалізацією харчових продуктів) [20], то вони можуть суттєво вплинути на просторову організацію держави.

Доцільно ще раз повернутись у бік європейських країн, жодна з яких не припинила розробку регіональних проектів розвитку. У Німеччині, Франції, Великобританії та Іспанії вони зорієнтовані на вирішення різних, пріоритетних за змістом, проблем, пов'язаних із зайнятістю населення, екологічним станом, інвестиційним забезпеченням і т.ін. Втім, всі вони базуються на комплексному аналізі територіальних ресурсів з визначенням можливостей їх найбільш ефективного використання. Проекти регіонального планування повинні враховувати тенденції формування сучасного економічного простору, що базуються на європейських моделях упорядкування інституційного середовища, що регламентує соціальну, економічну та екологічну діяльність, а також орієнтуватися на резерви підвищення конкурентоспроможності територій за рахунок ефективного використання місцевих ресурсів. Крім того,

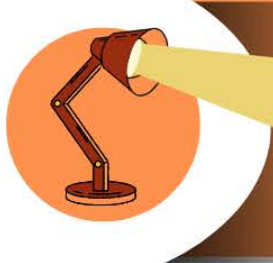

в проектах регіонального планування повинен використовуватися сучасний інструментарій оцінки ефективності сталого просторового розвитку з позицій максимізації прибутку від використання територіальної ресурсної бази та підвищення рівня капіталізації територіальних активів.

Література:

1. European regional planning concept. European regional planning: study series. *Round table: report of the first round table*. Strasburg, 1979. December 17–18. P. 84. URL: <https://www.europa.eu.int>.
2. Європейська Хартія облаштування (планування) територій від 20 травня 1985 року: Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <https://www.europa.eu.int>.
3. Резолюція Європейського Парламенту з узгодженої політики облаштування територій від 26 жовтня 1999 року: Офіційний сайт Європейського Союзу. 1999. URL: <https://www.europa.eu.int>.
4. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту : 12-а Сесія Європейської конференції міністрів, відповідальних за регіональне планування. – Ганновер, 2020. Вересень 7–8. 40 с.
5. Світовий банк: економіка України у 2022 році скоротиться на 45 відсотків. Новини ООН. URL: <https://www.news.un.org>
6. Suarez-Villa, L. “Southern California as Global Gateway Region: Polycentricity and Network Segmentation as Competitive Advantages.” 11.04.2014. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Fecvd_2014_4.pdf
7. Коваленко Є.Г. Регіональна економіка та управління: Моногр. 2015. 288 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/4-2262019.pdf>
8. Валюх А.М. Стратегія регіонального розвитку інноваційної діяльності (організація та управління). Рівне: Центр УДУВГП, 2019. 174 с.
9. Кастельс М. Інформаційна епоха: економіка, суспільство та культура. 2019. URL: <http://socio.karazin.ua/resources/c32e6dbb94698494fbc488b3b0bd99c7.pdf>
10. Харківська обласна державна адміністрація. Громади і розробники отримали рекомендації по створенню комплексних планів розвитку територій громад. 13 декабря 2021. URL: <https://form.typeform.com/to/EelUt8OA>
11. Харківська обласна державна адміністрація. Презентації спікерів конференції: URL: <https://drive.google.com/drive/folders/>
12. Ускова Т. В. Актуальні проблеми просторового розвитку. *Економічні та соціальні зміни: факти, тенденції, прогноз*. 2021. № 5 (17). С. 170-174.
13. Бистряков І.К. Регіоналізація як фактор стабілізації національного господарства // *Економічний журнал-XXI*. 2020. № 9. С. 39-41.
14. Через війну ВВП України скоротився вдвічі – Нацбанк. *Економічна правда*. 04.03.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/03/4/683249>
15. Указ Президента від 21 квітня 2022 р. № 266/2022/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
16. Відновлювати країну після війни доведеться переважно самим українцям. Published by Vadim Kolisnichenko. Tags: економіка, війна, агресія РФ, післявоєнне відновлення. Вівторок 3 травня, 2022. All Rights Reserved. URL: <https://www.View-Non-AMP-Version>
17. МВФ знову погіршив прогноз спаду економіки України. *Фінансовий клуб*. URL: <https://www.finclub.net>
18. Бистряков І.К. Сучасні проблеми управління розвитком перехідних суспільств: теоретико-методологічне есе. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право*. 2018. № 3-4. С. 43–79.

19. Манцевич Ю.М. Соціально-економічні проблеми розвитку житлового господарства України і стратегія його удосконалення : моногр. К. : Профі, 2017. 388 с.

20. Майдич І. Олігархічне танго: як монополії душать Україну. 2021. URL: http://www.liga.net/opinion/223780_oligarkhicheskoe-tango-kak-monopolii-dushat-ukrainu.htm.

References:

1. European regional planning concept. European regional planning: study series. *Round table: report of the first round table*. Strasburg, 1979. December 17–18. - R. 84. URL: <https://www.europa.eu.int>. [in English].

2. Yevropeyska Khartiya oblashtuvannya (planuvannya) terytoriy vid 20 travnya 1985 roku [The European Charter of Spatial Development (Planning) dated May 20, 1985]: *Ofitsiynyy sayt Yevropeyskoho Soyuzu [Official website of the European Union]*. URL: <https://www.europa.eu.int>. [in Ukrainian]

3. Rezolyutsiya Yevropeyskoho Parlamentu z uz-hodzhenoyi polityky oblashtuvannya terytoriy vid 26 zhovtnya 1999 roku [Resolution of the European Parliament on the agreed policy of territorial development of October 26, 1999]: *Ofitsiynyy sayt Yevropeyskoho Soyuzu [Official website of the European Union]*. 1999. URL: <https://www.europa.eu.int>. [in Ukrainian]

4. Kerivni pryntsypy staloho prostorovoho rozvytku Yevropeyskoho kontynentu : 12-a Sesiya Yevropeyskoyi konferentsiyi ministriv, vidpovidalnykh za rehionalne planuvannya [Guiding principles of sustainable spatial development of the European continent: 12th Session of the European Conference of Ministers responsible for regional planni]. – Hannover, 2020. Veresen 7–8. 40 s. [in Ukrainian]

5. Svitovyy bank: ekonomika Ukrayiny u 2022 rotsi skorotytsya na 45 vidsotkiv [The World Bank: Ukraine's economy will shrink by 45 percent in 2022]. *Novosty OON [UN news]*. URL: <https://www.news.un.org> [in Ukrainian]

6. Suarez-Villa, L. “Southern California as Global. Gateway Region: Polycentricity and Network Segmentation as Competitive Advantages.” 11.04.2014. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Fecvd_2014_4.pdf [in English].

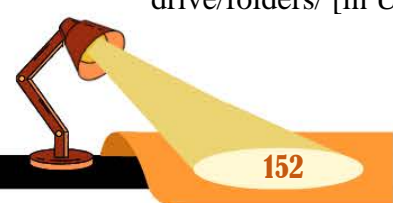
7. Kovalenko, YE.H. (2019). Rehionalna ekonomika ta upravlinnya: Monohr. [Regional economy and management: Monogr.] 2019. 288 s. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/4-2262019.pdf> [in Ukrainian]

8. Valyukh, A.M. (2019). Stratehiya rehionalnoho rozvytku innovatsiynoyi diyalnosti (orhanizatsiya ta upravlinnya) [Strategy of regional development of innovative activity (organization and management)]. Rivne: Tsentru UDUVHP, 2019. 174 s. [in Ukrainian]

9. Kastels, M. (2019). Informatsiyna epokha: ekonomika, suspilstvo ta kultura [Information age: economy, society and culture]. 2019. URL: <http://socio.karazin.ua/resources/c32e6dbb94698494fbc488b3b0bd99c7.pdf> [in Ukrainian]

10. Kharkivska oblasna derzhavna administratsiya. Hromady y razrobotchyky poluchyly rekomendatsyy po sozdannyu kompleksnykh planov rozvytyya terrytoryy hromad. 13 dekabrya 2021 [Kharkiv Regional State Administration. Communities and developers received recommendations on the creation of comprehensive plans for the development of community territories]. URL: <https://form.typeform.com/to/EelUt8OA> [in Ukrainian]

11. Kharkivska oblasna derzhavna administratsiya. Prezentatsiyi spikeriv konferentsiyi [Kharkiv Regional State Administration. Conference speakers' presentations]. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/> [in Ukrainian]

12. Uskova, T. V. (2021). Aktualni problemy prostorovoho rozvytku [Actual problems of spatial development]. *Ekonomichni ta sotsialni zminy: fakty, tendentsiyi, prohnoz* [Economic and social changes: facts, trends, forecast]. 2021. № 5 (17). S. 170-174. [in Ukrainian]
13. Bystryakov, I.K. (2020). Rehionalizatsiya yak faktor stabilizatsiyi natsionalnoho hospodarstva [Regionalization as a factor in the stabilization of the national economy]. *Ekonomichnyy zhurnal-XXI* [Economic journal-XXI]. 2020. № 9. S. 39-41. [in Ukrainian]
14. Cherez viynu VVP Ukrayiny skorotyvsya vdvichi - Natsbank [Because of the war, Ukraine's GDP halved - National Bank]. *Ekonomichna Pravda* [Economic truth]. 04.03.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/03/4/683249> [in Ukrainian]
15. Ukaz Prezydenta vid 21 kvitnya 2022 r. № 266/2022/ [Decree of the President of April 21, 2022 No. 266/2022/]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian]
16. Vidnovlyuvaty krayinu pislya viyny dovedetsya perevazhno samym ukrayintsyam [It will be mainly the Ukrainians themselves who will have to rebuild the country after the war]. Published by Vadim Kolisnichenko. Tags: ekonomika viyna ahresiya RF pislyavoyenne vidnovlennya Vivtorok 3 travnya, 2022 [economy war aggression of the Russian Federation post-war recovery Tuesday May 3, 2022]. All Rights Reserved. URL: <https://www.View Non-AMP Version> [in Ukrainian]
17. MVF zнову pohirshyv prohnoz spadku ekonomiky Ukrayiny [The IMF again worsened the forecast of the decline of the Ukrainian economy]. *Fynansovyy klub* [Financial club]. URL: <https://www.finclub.net> [in Ukrainian]
18. Bystryakov, I.K. (2018). Suchasni problemy upravlinnya rozvytkom perekhidnykh suspilstv: teoretyko-metodolohichne ese [Modern problems of managing the development of transitional societies: a theoretical and methodological essay]. *Stratehiya rozvytku Ukrayiny: ekonomika, sotsiolohiya, pravo* [Development strategy of Ukraine: economy, sociology, law]. 2018. № 3-4. S. 43–79. [in Ukrainian]
19. Mantsevych, YU.M. (2017). Sotsialno-ekonomichni problemy rozvytku zhytlovoho hospodarstva Ukrayiny i stratehiya yoho udoskonalennya : monohr. [Socio-economic problems of development of the housing economy of Ukraine and the strategy of its improvement: monogr]. K. : Profy, 2017. 388 s. [in Ukrainian]
20. Maydych, I. (2021). Oliharkhichne tanho: yak monopolii dushat Ukrayinu [Oligarchic tango: how monopolies are strangling Ukraine]. URL: http://www.liga.net/opinion/223780_oligarkhicheskoe-tango-kak-monopolii-dushat-ukrainu.htm. [in Ukrainian]